

گزارش همایش آرشیو برای همه

◆ غلامرضا عزیزی^۱

در هنگام برگزاری نشست سواربیکا^۱، در حاشیه شانزدهمین همایش شورای جهانی آرشیو (کوالامپور- ۲۰۰۸م)، با عنایت به این که ایران از ده سال قبل ریاست سواربیکا را برعهده داشته و نیز باتوجه به اعلام آمادگی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، مقرر گردید تا نشست رئیس‌ان و معاونان آرشیو ملی کشورهای عضو سواربیکا، در اردیبهشت ۱۳۸۸ در تهران برگزار شود. پس از طرح بحث در معاونت اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران و ایجاد کارگروه ویژه، طرح برگزاری نشست، تهیه و تدوین گردید. در این طرح، از آن جا که برخی نشست‌های قبلی سواربیکا همراه با نشست علمی برگزار شده بود، پیشنهاد گردید تا نشست علمی سواربیکا نیز همزمان با نشست هیئت اجرائی و مجمع عمومی، برگزار گردد.

در جلسه شورای اجرائی برگزارکننده نشست سواربیکا، با نظر دکتر فریبرز خسروی (معاون اسناد ملی)، مقرر شد به جای برگزاری نشست علمی سواربیکا، با شرکت افرادی محدود، همایشی آرشیوی در سطحی ملی با هدف اصلی دانش‌افزایی در حوزه آرشیو برگزار شود. این امر، با نیت برگزاری نخستین همایش ملی آرشیوی و ایجاد سنت برگزاری سالانه همایش آرشیوی به مناسبت روز اسناد ملی در مقیاس کشوری، با محور گسترش مباحث آرشیوی، مورد تأیید کلیه اعضای شورای اجرائی

نشست واقع شد.

پس از تهیه و تأیید طرح برگزاری همایش، از سازمان‌های مرتبط و افراد اثرگذار و اشخاص علاقه‌مند برای تشکیل جلسه‌های هیئت علمی همایش دعوت به عمل آمد. متأسفانه، تعدادی از افراد و نمایندگان مؤسسه‌های دعوت شده، در جلسه تعیین اعضای هیئت علمی همایش حاضر نشدند. در جلسه دوم از میان حاضران در جلسه، دکتر خسروی، دکتر جعفری‌مذهب، دکتر رضائی شریف‌آبادی، نیکبخت، دکتر علی ططری و فراستی، و مهندس فریبا فرزام، دکتر منصوره اتحادیه و فرضی، به عنوان اعضای هیئت علمی همایش و دکتر مرادی به عنوان دبیر علمی و غلامرضا عزیزی به عنوان دبیر اجرائی انتخاب شدند.^۲

در جلسه بعد، فراخوان همایش نهائی شد و در مطبوعات و در وبگاه سازمان منتشر گشت. در این فراخوان، محورهای همایش به شرح زیر اعلام گردید:

۱. آرشیوها، کتابخانه‌ها و موزه‌ها: وجوه اشتراک و افتراق؛
 ۲. همگرایی در آرشیوهای کشور (نوشتاری، دیداری و شنیداری): بایدها و نبایدها؛
 ۳. نقش آرشیو در پژوهش‌ها؛
 ۴. لزوم تدوین نظام ملی آرشیوی در کشور؛
 ۵. مدیریت اسناد الکترونیک؛
 ۶. آرشیوهای انقلاب و دفاع مقدس در ایران؛
 ۷. فرایندهای آرشیو؛
 - ۱-۷. گردآوری و ارزشیابی؛
 - ۲-۷. پردازش و توصیف؛
 - ۳-۷. حفظ و نگهداری؛
 - ۴-۷. ارائه خدمات و اطلاع‌رسانی؛
 ۸. آموزش آرشیوداری؛
 ۹. اهمیت آرشیوهای خصوصی (خانوادگی، مجموعه‌ها).
- به منظور اطلاع‌رسانی بیش‌تر، متن فراخوان در وبگاه

کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و شماری از وبلاگ‌های اسنادی و کتابداری مانند وبلاگ گروه آرشیویست‌های ایران (در ۲۴ مهر ۱۳۸۷)، وبلاگ گفتگو (در ۲۷ مهر ۱۳۸۷) و وبلاگ گروهی اسناد و مطبوعات، قرار گرفت.

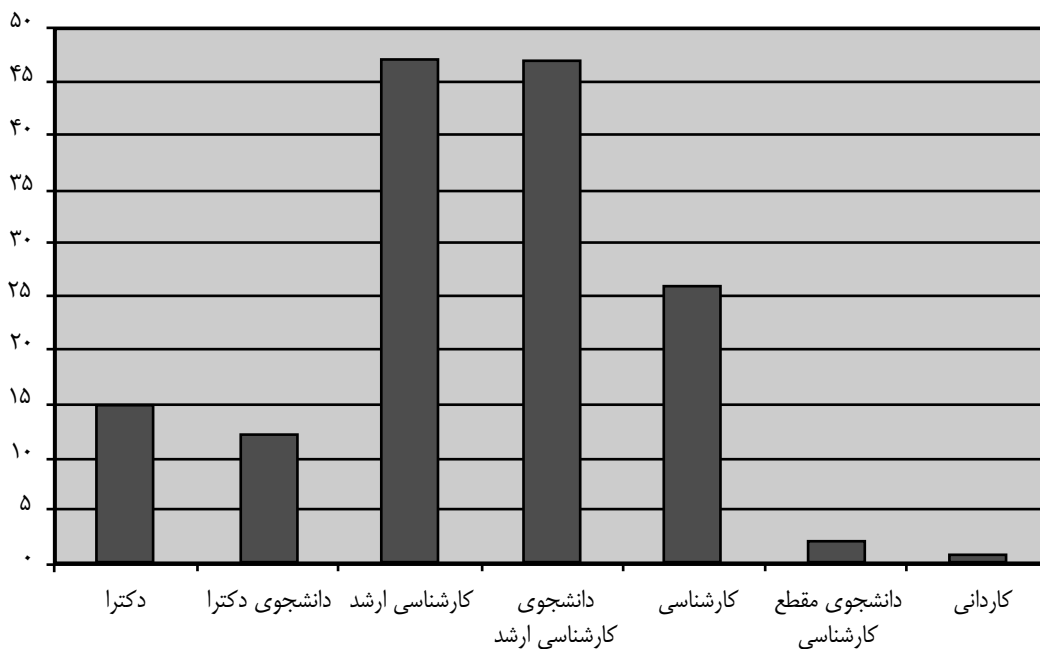
برخی خبرگزاری‌ها نیز مانند ایبنا، کتاب نیوز، خبرگزاری مهر (۲۸ مهر ۱۳۸۷)، خبر فارسی و باشگاه اندیشه، خبر برگزاری همایش را در وبگاه خویش قرار دادند.

بتدریج با معرفی نمایندگان سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، بنیاد شهید و امور ایثارگران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر

ایران و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، شورای اجرائی همایش نیز شکل گرفت. از جمله اقدام‌های این شورا، مشارکت در برگزاری نمایشگاه معرفی مراکز اسنادی و آرشیوی کشور و تهیه کتاب‌های آرشیوی-اسنادی، به منظور اهدا به تمامی شرکت‌کنندگان در همایش بود.

تا زمان پایان ارسال چکیده و اندکی پس از آن، ۱۳۲ فقره چکیده مقاله به دبیرخانه همایش رسید. مقاله‌ها را ۱۴۹ نفر (نویسنده همکار و غیرهمکار و گاه یک نفر نویسنده چند چکیده)، با سطح تحصیلی و تخصص‌های گوناگون و به طور عمده کتابداری و پس از آن، تاریخ، نگاشته بودند. در ادامه، نمودار و جدول فراوانی ارائه‌دهندگان چکیده و اصل مقاله آمده است (هر نفر، تنها یک بار محاسبه شده است).

نمودار شماره ۱: فراوانی شرکت‌کنندگان بر پایه مدرک تحصیلی

جدول ۱: ارائه‌دهندگان چکیده مقاله / مقاله به تفکیک رشته تحصیلی با مدرک دکترا و دانشجویان مقطع دکترا

مدرک و رشته	تعداد
دکترای کتابداری	۱۰
دانشجوی دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی	۷
دانشجوی دکترای تاریخ	۴
دکترای تاریخ	۳
دانشجوی دکترای مدیریت اطلاعات و اسناد	۱
دکترای مدیریت اطلاعات و اسناد	۱
دکترای ادبیات	۱

جدول ۲: ارائه‌دهندگان چکیده مقاله / مقاله به تفکیک رشته تحصیلی با مدرک کارشناسی ارشد و دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد

مدرک و رشته	تعداد
دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	۴۴
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲۸
کارشناس ارشد تاریخ	۹
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی	۳
دانشجوی کارشناسی ارشد اسناد و مدارک آرشیوی	۲
دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران باستان	۱
کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی	۱
کارشناس ارشد موسیقی	۱
کارشناس ارشد فرهنگ و زبان‌های باستانی	۱
کارشناس ارشد مدیریت اجرایی	۱
کارشناس ارشد معماری	۱
کارشناس ارشد (ذکر نشده)	۱

جدول ۳: ارائه‌دهندگان چکیده مقاله / مقاله به تفکیک رشته تحصیلی با مدرک کارشناسی و پایین‌تر

مدرک و رشته	تعداد
کارشناس کتابداری و اطلاع‌رسانی	۸
کارشناس حقوق	۲
دانشجوی کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	۱
دانشجوی کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی	۱
کارشناس مرمت	۱
کارشناس باستان‌شناسی	۱
کارشناس (ذکر نشده)	۱۴
کاردان حفاظت و مرمت آثار تاریخی	۱

گنجایش تالار همایش ساختمان آرشیو ملی (در حدود ۲۵۰ نفر) از یک سو، و استقبال از همایش (باتوجه به تعداد چکیده مقاله‌ها و اصل مقاله‌های رسیده) و نیز همزمانی برگزاری همایش با نشست اجرائی سواربیکا و نمایشگاه اسناد به مناسبت روز اسناد ملی و معرفی مراکز آرشیوی و اسنادی از سوی دیگر، موجب شد تا شورای اجرائی همایش، به منظور برگزاری شایسته همایش (اختصاص فضای مناسب برای همایش، پذیرائی و مواردی از این دست)، به ثبت‌نام اینترنتی از علاقه‌مندان شرکت در همایش روی آورد. این امر، از طریق وبگاه سازمان متبوع و نیز وبلاگ‌های مرتبط با آرشیو و کتابداری به اطلاع همگان رسید. تا ابتدای اردیبهشت ماه، بیش از سیصد و پنجاه نفر، ثبت‌نام اینترنتی کردند. از سوی دیگر باتوجه به ارتباط دستگاه‌ها و نهادها با معاونت اسناد ملی ایران، حدود هفتاد نفر از مدیران و کارشناسان نیز برای شرکت در همایش، به سازمان معرفی و ثبت نام شدند.

سرانجام، ساختمان آرشیو ملی ایران (گنجینه اسناد) در روزهای شانزدهم و هفدهم اردیبهشت ۱۳۸۸، میزبان نخستین همایش ملی آرشیوی با عنوان «همایش آرشیو برای همه» بود.

برنامه همایش

همایش آرشیو برای همه، در هنگام اعلام شده در برنامه همایش، در ساعت هشت و نیم صبح روز شانزدهم اردیبهشت سال ۱۳۸۸، با نواخته شدن سرود جمهوری اسلامی و قرائت آیه‌هایی چند از کلام‌الله مجید، آغاز شد.

در ابتدا جناب آقای علی‌اکبر اشعری، مشاور فرهنگی رئیس‌جمهور و رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، در سخنرانی خویش، فرارسیدن روز اسناد ملی را فرصت مناسبی برای مرور و بررسی دوباره موضوع اسناد و آرشیو برشمرد و گفت: امسال سازمان اسناد و کتابخانه ملی، در این همایش فرصت بررسی علمی موضوع آرشیو را فراهم کرده است. وی با

اشاره به فعالیت‌های معاونت اسناد ملی ایران در حوزه‌های گردآوری، پردازش، حفاظت و نگهداری و اطلاع‌رسانی اسناد، افزود هنوز جایگاه آرشیو ملی در کشور به درستی شناخته نشده است.

رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، با اشاره به قانون تأسیس سازمان اسناد ملی (مصوب سال ۱۳۴۹ ش.) - که براساس آن، تمام دستگاه‌های دولتی و وابسته به دولت، موظف به انتقال اسناد راکد و باارزش خود به سازمان اسناد ملی شده‌اند - اظهار کرد: باتوجه به این که امسال را مقام معظم رهبری، سال اصلاح الگوی مصرف نامیدند، ضرورت دارد ما نیز به اصلاح الگوی مصرف تنها در حوزه‌هایی مانند آب و انرژی بسنده نکنیم، بلکه آن را در حوزه‌های دیگر نیز تسری دهیم که این امر، با اجرای صحیح قانون و پرهیز از اعمال سلیقه میسر می‌شود و از این رو، ضرورت دارد دستگاه‌هایی که در برابر این اصل قانونی درخصوص اسنادشان تمکین نکرده‌اند، برای بهره‌وری بیشتر به وظایف قانونی خود عمل کنند.

اشعری، بی‌توجهی به جایگاه آرشیو ملی را در کشور، ناشی از اعمال سلیقه‌هایی دانست که سبب می‌شود آن‌طور که باید، حق مطلب درباره آرشیو و اسناد ملی ادا نشود. وی در ادامه، خطاب به همکاران سازمانی خود گفت: سازمان، متولی اسناد کشور است و چنانچه در گردآوری اسناد کوتاهی شود و یا آسیبی به اسناد برسد، آیندگان در مورد ما چه خواهند گفت؟ وی، سپس از اسناد به عنوان برگ‌های شناسنامه ملت ایران یاد کرد و افزود: اسناد، می‌تواند ابهام‌های موجود در تاریخ را برطرف کند و با گم شدن هر برگ از آن‌ها، به نوعی خلئی در تاریخ ایران پدید خواهد آمد.

پس از وی، دکتر سید محمدرضا باقر، رئیس آرشیو ملی هند، یکی از اعضای شرکت‌کننده در نشست سواربیکای ۲۰۰۹م. در تهران، با طرح این پرسش که رئیس‌ان آرشیوهای ملی کشورهای عضو سواربیکا، به چه منظور هم‌اینک در تهران هستند، به زبان فارسی دقایقی سخنرانی کرد. نامبرده، با آوردن تمثیلی گفت: ما تا زمانی

زنده هستیم که فکر می‌کنیم؛ فکر کردن هم نیاز به تصدیق‌هائی دارد؛ همان‌طور که فکر کردن، اثبات زندگی فرد است، اسناد نیز تصدیق و اثبات هستی ماست.

رئیس آرشیو ملی هندوستان، همچنین خاطرنشان کرد: اسناد ملی هر کشوری، می‌تواند روایتگر خوبی برای آیندگان آن کشور از گذشته‌شان باشد.

دکتر فریبرز خسروی، معاون اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران هم، با اشاره به برگزاری نخستین همایش ملی آرشیوی در ایران، ابراز امیدواری کرد که این همایش سرآغازی برای توجه بیش‌تر و نگاه علمی‌تر به آرشیو در کشور باشد و افزود: تا هنگامی که نگاهی علمی، دقیق و عینی به مسئله اسناد نداشته باشیم، نمی‌توانیم به جایگاه واقعی خود در این حوزه برسیم. آن‌گاه نگارنده این سطور، به عنوان دبیر اجرائی همایش، گزارش کوتاهی درخصوص شکل‌گیری همایش ارائه کرد. سپس نشست‌های هشتگانه همایش آغاز شد.

در نشست نخست همایش - که به موضوع شباهت‌ها و تفاوت‌های آرشیوها و کتابخانه‌ها اختصاص یافته بود - سه مقاله قرائت شد. نخستین سخنرانی، مقاله مشترک دکتر ابراهیم افشار زنجانی^۲ و ملیکا خوشبخت^۳ بود با عنوان «همگرایی کتابخانه، آرشیو و موزه: یک تجربه». در این مقاله، تأثیر فناوری در تسهیل بازیابی اطلاعات موجود در کتابخانه، آرشیو و موزه، به عنوان نهادهای حاوی دانش مورد بحث قرار گرفته و به گفته نویسندگان آن، از این منظر، نگرستن به افتراق بین آن‌ها بی‌معناست. گرچه تنها محمل‌های حاوی اطلاعات، وجود نهادهائی چندگانه را باعث شده است، اما گردآوری، حفظ و نگهداری و سازماندهی این محمل‌های حاوی اطلاعات نیز الزامی است و از این رو، وجود ارگان‌هایی با کارکردها، ساختار سازمانی، تخصص، نیروی انسانی و خدمات متفاوت لازم می‌شود. در این مقاله، به انجمن کتابخانه، موزه و آرشیو انگلستان و کتابخانه رقمی (دیجیتالی) نروژ به عنوان دو نمونه موفق در همگرایی میان این سه نهاد و مددکار درک بهتر از این همگرایی، اشاره گردید.

(ERM) بستری برای تحقق دولت الکترونیک» ارائه کرد. وی، با اشاره به نتیجه و مفهوم وارد شدن جوامع به عصر اطلاعات، گفت: درک ضرورت توسعه راهبردی برای مدیریت پیشینه‌های الکترونیک - که بخشی از حافظه سازمانی را شکل می‌دهد - زیربنای تشکیل دولت الکترونیک است و مدیریت این پیشینه‌ها، به کار مشترک، سیاستگذاری مبتنی بر شواهد، تضمین دسترسی آزاد به اطلاعات، تضمین تحقق مدیریت دانش در سازمان، قانونگذاری‌های تخصصی متنوع و زیربنای برنامه‌های نوگرایانه دولت از جمله خدمات دولت الکترونیکی خواهد انجامید. وی در ادامه افزود: با بروز تغییر در شیوه استفاده از پیشینه‌های الکترونیکی، آرشیوهای ملی، در پی بهبود فرایندها و رویه‌های خود و ارائه توصیه‌های لازم به دولت‌ها هستند.

آخرین سخنران نشست دوم، عزیز هدایتی خوشمهر^۹ در سخنرانی خویش «پیش‌نویس مدل مرجع استاندارد ملی در مدیریت اسناد الکترونیکی» و اسناد آرشیوی را ارائه کرد. وی، ضمن اشاره به وظیفه ثبت و نگهداری اطلاعات فعالیت‌های سازمان‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات عمومی و در میان گذاشتن آن با هموطنان، بر این نکته نیز تأکید داشت که در طراحی سامانه‌های الکترونیکی اطلاعات، درک درست از مفهوم سند، محافظت از مدارک حاصل از چالش‌ها و فعالیت‌ها، مراحل تولید اسناد و حتا مرحله قبل از تولید، باید مدنظر باشد.

نشست سوم، پس از اقامه نماز و صرف نهار، در ساعت ۱۴ با ارائه مقاله «آرشیو ۲، راهکاری نوین در راستای خدمات اطلاع‌رسانی و مدیریت اسناد الکترونیکی در آرشیوها: ارائه یک مدل پیشنهادی» - که آن را مریم پاکدامن نائینی و آناهیتا باواخانی^{۱۰} و امیررضا اصنافی^{۱۱} نگاشته بودند - آغاز شد. در این مقاله، باتوجه به نقش اطلاع‌رسانی آرشیوها، نقش نرم‌افزارهای اجتماعی تحت وب در فراهم ساختن امکان تعامل کاربران (خواه آرشیودار و خواه نیازمندان اطلاعات) با منابع اطلاعاتی آرشیوی به شکل‌های گوناگون، بیان گردید. در ادامه، هدف عمده

پس از آن، امیر وفائیان^۵ مقاله خویش را با عنوان «یورویانا: تحقق همکاری میان آرشیوها، کتابخانه‌ها و موزه‌ها در اروپا» ارائه کرد. در این مقاله، ضمن بیان نقش و اهمیت مراکز میراث فرهنگی اعم از آرشیو، کتابخانه، موزه و مراکز دیداری و شنیداری و هدف این مراکز برای دسترس‌پذیر کردن مجموعه‌هایشان برای کاربران از یک‌سو، و حفظ و نگهداری این منابع از دیگر سو برای نسل‌های آینده است. سخنران در ادامه، معرفی و بیان ویژگی‌های درگاه (پرتال) کتابخانه، موزه و آرشیو رقمی یورویپا (EDL)، به عنوان اولین نمونه وبگاهی - که امکان دسترسی مستقیم را به میلیون‌ها شیء رقمی سراسر اروپا، تنها از طریق درگاه فراهم کرد - و نقش و جایگاه آن در پیشبرد اهداف فرهنگی اروپا، پرداخت و پیشنهادهایی برای ایجاد درگاه مشابه داخلی، ارائه داد.

عنوان آخرین مقاله نشست نخست، «آرشیوهای مطبوعاتی؛ وجوه اشتراک و افتراق منابع آرشیوی با کتابخانه‌ها» بود که آن را حمید فاطمیان^۶ ارائه کرد. در این مقاله، به طور کلی شباهت‌ها و تفاوت‌های کتابخانه و آرشیو بیان شد. سخنران، در ادامه به بیان اشتراک‌ها و افتراق‌های آرشیوهای مطبوعات با دو نهاد پیشگفته اشاره کرد.

پس از استراحت کوتاه و پذیرائی مختصری، همایش کار خود را پی‌گرفت. اولین سخنران نشست دوم، بهناز زرین‌کلکی^۷ موضوع «اخلاق آرشیوی» را محور بحث خویش قرار داد. سخنران، برای تبیین معنای اصول اخلاق حرفه‌ای در آرشیو، ابتدا به بیان مفاهیم اخلاق و حرفه پرداخت. آن‌گاه ارتباط میان این دو مفهوم را بررسی کرد. سپس در بخش پایانی، اصول اخلاقی آرشیوداران پیشنهاد گردید و گفته شد که نتیجه پایبندی به اخلاق حرفه‌ای، پاسداری از قانون، و التزام به رعایت بی‌چون و چرای آن است و همین امر، یکی از رموز اصلی موفقیت جوامع محسوب می‌گردد.

رسول زوارقی^۸ سخنران بعدی نشست بود که سخنرانی خود را با عنوان «مدیریت پیشینه‌های الکترونیکی

از به‌کارگیری وب ۲ و خدمات آن در کتابخانه‌ها، مورد بحث قرار گرفت و بیان شد که آرشیوها هم می‌توانند مفهوم آرشیو ۲ را بر مبنای وب ۲ در درون خود تقویت کنند و خدمات خود را بر این پایه گسترش دهند و قادر شوند تا در هر ساعتی از شبانه‌روز با کاربران برهمکنش چندسویه نمایند. در ادامه ایده آرشیودار ۲ و خدمات درخور عرضه مراکز آرشیوی، مطرح گردید و مدل پیشنهادی برای استفاده از نرم‌افزارهای اجتماعی در مراکز آرشیوی به منظور ارائه خدمات بهتر این مراکز، ارائه شد.

لیلا نعمتی انارکی و رؤیا پورنقی،^{۱۲} ارائه‌دهندگان مقاله بعدی با عنوان «رقومی‌سازی آرشیوها: ضرورت‌ها و چالش‌ها» بودند. در این مقاله، ضمن اشاره به مفهوم آرشیو و تأکید بر نقش اطلاعات به عنوان یکی از اصلی‌ترین ارکان پیشرفت و ارتقای جوامع بشری، مفهوم میراث مکتوب و آرشیوهای رقمی، تاریخچه شکل‌گیری آن‌ها، چالش‌های موجود، ضرورت‌های رقمی کردن میراث مکتوب، لزوم ایجاد شبکه جهانی دانش برای آرشیوها و در نهایت، مزایا و معایب این شبکه بررسی شده است.

دکتر مهدی افضلی،^{۱۳} «امضای دیجیتال و امنیت اطلاعات در مدیریت اسناد الکترونیکی» را، موضوع سخنرانی خویش ساخته بود. وی، در آغاز اشاره کرد که اسناد الکترونیک، بیش‌تر حاوی اطلاعاتی مهم و حساس مانند قراردادهای حقوقی، فناوری‌های محرمانه و تبادل اطلاعاتی مالی و اقتصادی می‌باشند و لازم است تدابیری برای جلوگیری از دسترسی سارقان رایانه‌ای به آن‌ها در محیط الکترونیکی و مجازی به‌عمل آید و از این روست که روش‌های مختلف رمزگذاری و امضای رقمی (دیجیتالی) ایجاد شد و گسترش یافت.

او افزود: اهمیت ایمنی فضای مجازی و لزوم معرفی فناوری امضای رقمی و ثبت الکترونیکی مطمئن، باتوجه به حجم فعالیت‌ها در محیط مجازی، بیش‌تر آشکار می‌شود. وی، در ادامه به روش‌های متفاوتی که برای جلوگیری از دخل و تصرف در اسناد الکترونیکی و تأمین امنیت این اسناد وجود دارد، اشاره کرد و به‌کارگیری امضای رقمی را

در محیطی امن و مطمئن بررسی کرد و تأثیرات گسترش این فناوری را بر مدیریت اسناد الکترونیکی مورد بحث قرار داد.

نشست سوم، با تجلیل از نمایندگان دستگاه‌ها پایان یافت.

در آخرین نشست روز نخست همایش، سه مقاله ارائه شد که در آن‌ها، سخنرانان دو مقاله نخست، پژوهش و آرشیو را محور بحث خود قرار داده بودند. ناهید انتظاریان^{۱۴} در مقاله‌ای با عنوان «نقش آرشیو در پژوهش»، به بیان اهمیت، ارزش و کاربرد منابع آرشیوی در حوزه‌های مختلف پژوهشی از جمله تاریخی، اجتماعی و سیاسی پرداخت و افزود: اسناد آرشیوی، دارای ارزش قانونی و رسمی زیادی است که با استناد به آن‌ها، می‌توان واقعیت گذشته و حال جوامع بشری را بررسی کرد. این اسناد، توجه پژوهشگران رشته‌های گوناگون علمی را به سوی خود جلب کرده است. وی، در ادامه با اشاره به قرار گرفتن در عصر اینترنت و عصر وب جهانگستر، آرشیو مدارک الکترونیکی و نقش آن‌ها را در پژوهش‌ها و ارتباطات علمی و ویژگی‌ها، اهداف و تقسیم‌بندی این آرشیوها، مورد بحث قرار داد.

«معاصرپژوهی در گنجینه اسناد قوه قضائیه: فرصت‌ها و چالش‌ها»، موضوع سخنرانی فاطمه شیرالی^{۱۵} بود. وی با بیان برخی ویژگی‌ها و تنگناهای پژوهش در علم تاریخ، اشاره کرد که اسناد، یکی از کارآمدترین ابزارها برای کشف واقعیت حوادث و رویدادهای تاریخی است؛ به گونه‌ای که هیچ پژوهشگری نمی‌تواند در جریان مطالعات تاریخی، خود را بی‌نیاز از اسناد و مدارک مقطع زمانی مربوط بداند. نامبرده بایگانی‌های اسناد را کد قوه قضائیه را، از آرشیوهای اسنادی بسیار مهم کشور برشمرد که قادر است فرصت‌های پژوهشی فراوانی در مقطع تاریخ معاصر کشور بخصوص دوره حکومت پهلوی اول و دوم برای محققان فراهم سازد. سپس نمونه‌هایی از اسناد موجود در آن آرشیو، معرفی شد.

آخرین سخنران نخستین روز، فرحناز فتح‌الله‌زاده^{۱۶} بود

امکان فراهم‌آوری آرشیوی جامع، متشکل از تمامی فیلم‌های مستند ایرانی در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، مورد بررسی قرار گرفت.

دکتر سید حجت مهدوی سعیدی،^{۱۹} در مقاله خویش موضوع «آرشیوهای انقلاب و دفاع مقدس» را ارائه کرد. در این مقاله، ضمن اشاره به حوادثی که برای از میان بردن اسلام راستین با دسیسه آشکار و پنهان دشمنان در قرن اخیر به وقوع پیوسته، بیان گردید که نگرش دقیق به گذشته، می‌تواند جامعه آینده ما را هرچه بیش‌تر و بهتر به صلاح نزدیک کند و تأسیس و تحکیم «آرشیو ملی کشور»، در این رهگذر نقش بسیار مهمی دارد. سخنران، در ادامه به پدیده بزرگ انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و آرشیوهای مربوط پرداخت.

نشست ششم، با سخنرانی سعید ملیح^{۲۰} با موضوع «آموزش آرشیوداری» آغاز شد. وی، در سخنرانی‌اش با اشاره به اهمیت آرشیو و حفظ منابع آرشیوی از منظرهای متفاوت اعم از تاریخی، استفاده در برنامه‌سازی رادیو - تلویزیونی، تولید منابع دیداری - شنیداری جدید و بهره‌گیری مخاطبان، به بررسی مشکلات و معضلات آموزش آرشیوداری در کشور پرداخت.

«وجوه اشتراک و افتراق آموزش در کتابخانه و آرشیو»، عنوان مقاله مشترک دکتر مهرداد نیکنام^{۲۱} و طاهره طاهری^{۲۲} بود که آن را طاهری ارائه کرد. در این مقاله باتوجه به شرایط متفاوت فراهم‌آوری، پردازش و خدمات مرجع در مورد مواد کتابخانه، نسخ خطی و آرشیو، به تفاوت آموزش در این فعالیت‌ها اشاره و بیان شد که هرچند از بسیاری جهات آموزش کتابداری و آرشیو مکمل یکدیگرند، ولی به هیچ‌وجه مترادف نیستند. سخنران، در ادامه ضمن اشاره به تاریخچه آموزش کتابداری و بویژه آرشیو در ایران، دروس تخصصی رشته آرشیو را یادآوری کرد.

«جایگاه آرشیوهای شهرداری در عمومی‌سازی نقش آرشیوها»، عنوان سخنرانی ابوالفضل حسن‌آبادی^{۲۳} بود. وی، در این مقاله ضمن اشاره به وظایف و عملکرد

که «لزوم تدوین نظام ملی آرشیوی در کشور» را محور بحث خویش قرار داده بود. وی، در مقاله خود ضمن اشاره به تاریخچه آرشیو در کشور، به جایگاه و نقش نظام ملی آرشیوی پرداخت و در ادامه به محورهایی که برای تدوین نظام ملی اسنادی کشور باید بررسی شود، اشاره‌ای گذرا کرد.

دومین روز همایش آرشیو برای همه، مصادف با هفدهم اردیبهشت، روز اسناد ملی بود. نخستین سخنرانی این روز را با عنوان «پادکست‌ها در آرشیوهای دیداری - شنیداری: فرصت یا تهدید»، رضیه یزدان‌نیا^{۲۴} ارائه کرد. سخنران، با اشاره به فراگیر شدن بحث پادکست در مراکز اطلاع‌رسانی و معطوف شدن توجه آرشیودارها به آن، به دلیل قابلیت و توانایی‌های پادکست‌ها برای تبادل اطلاعات صوتی در زمینه هماهنگ شدن و ارتباط سریع‌تر و آسان‌تر با کاربران و دسترس‌پذیرتر کردن منابع الکترونیکی، به بررسی تهدیدها و فرصت‌های پرداخت که پادکست با بودنش در آرشیو ایجاد می‌کند، و همچنین قابلیت‌ها و کارکردهای آن را در راستای هدف و کارکرد آرشیوها مورد بررسی قرار داد.

سخنران بعد، لیلا مکتبی‌فرد،^{۲۵} آرشیو فیلم‌های مستند را موضوع صحبت خویش قرار داد. وی، در مقاله «جستاری در توزیع، تکثیر و آرشیو فیلم‌های مستند: منبع اطلاعاتی فراموش شده»، ضمن بیان تعاریف، انواع فیلم‌های مستند و وجوه اشتراک این آثار را با مقاله پژوهشی مورد بحث و بررسی قرار داد و در ادامه، افزود: به خاطر ویژگی استناد به حقایق موجود و نزدیکی این نوع فیلم به واقعیت، سازندگان فیلم‌های مستند پیش از ساختن فیلم، دست به پژوهش می‌زنند. این امر، سبب گشته تا فیلم مستند را گاه به عنوان محصول پژوهشی تصویری محسوب کنند؛ ویژگی‌ای که سبب شده فیلم‌های مستند به عنوان پیشینه و منبع اطلاعاتی غنی، در بسیاری از پژوهش‌ها بویژه با موضوع‌های تاریخی، علمی، قوم‌نگارانه، سیاسی و اجتماعی مورد استفاده قرار گیرند. در پایان، مشکلات و تکثیر و توزیع فیلم مستند در ایران از وجوه مختلف و

آرشیوهای ملی، به ارتباط میان آرشیوها با حجم سوابق تولیدی سازمان‌های دولتی، غیردولتی، شرکت‌ها و مردم، و توان آرشیوهای ملی در جمع‌آوری، نگهداری و سازماندهی اسناد پرداخت. سخنران با بررسی جایگاه، وظایف و کارکرد آرشیوهای شهرداری برخی کشورها، کوشید تا ضمن مشخص کردن جنبه‌های مختلف موضوع، به بیان اهمیت آن در عمومی‌سازی نقش آرشیوها بپردازد.

«گستره جغرافیائی و سابقه تاریخی مجموعه‌های خصوصی و خانوادگی در ایران»، عنوان مقاله مشترک محمود دقاقی^{۲۴} و مهدی شفیعی^{۲۵} بود که آن را دقاقی ارائه کرد. در این مقاله، ضمن اشاره به قدمت تاریخ کشورمان و اسناد و مدارک باقیمانده از سده‌های گذشته به بیان این مسئله پرداخته شد که بخش مهمی از این اسناد و مدارک در مجموعه‌های شخصی و خانوادگی خانواده‌های کهنسال و نیز در خاندان‌هایی که در ادوار مختلف تاریخی به زمامداری در گوشه و کنار این سرزمین مشغول بوده‌اند، پنهان است.

موضوع مقاله نخستین سخنران نشست هفتم، دکتر مرتضی کوبی،^{۲۶} «مشکلات بایگانی به عنوان نقطه آغازین آرشیو: گزارشی از تجربیات یک مدیرگروه و رئیس دانشکده» بود. دکتر کوبی، در سخنرانی خویش به بیان مشکلاتی که در مورد بایگانی گروه و دانشکده با آن روبه‌رو بوده و راه‌حلهائی که پیدا کرده، پرداخت. همچنین، به بایگانی متمرکز کشوری، نظام ارجاع‌دهی به نامه‌ها، محتوای نامه‌ها و چگونگی ارجاع به محتوای آن‌ها و مسائلی از این دست، اشاره کرد.

«توصیف کتابشناختی مواد آرشیوی با تأکید بر نام عام و خاص مواد»، موضوع سخنرانی سهیلا فعال^{۲۷} بود. وی، ضمن برشمردن تعریف و حوزه کارکرد فهرست‌نویسی توصیفی، ویژگی‌ها، دشواری‌ها و اصول توصیف کتابشناختی منابع آرشیوی، بخصوص منابع دیداری - شنیداری، به معرفی انواع مواد آرشیوی، دسته‌بندی آن‌ها براساس وجه تسمیه عام و خاص و بررسی تطبیقی در توصیف کتابشناختی این منابع پرداخت.

ملیکا دهقان ابراهیمی،^{۲۸} سخنرانی خود را با موضوع «حفاظت و نگهداری اسناد دیجیتال: سیر تحول از گذشته تا حال» ارائه کرد. وی، در مقاله خود به بیان فناوری‌های مختلف به کار رفته در حفاظت و نگهداری اسناد رقمی (دیجیتال) از گذشته تاکنون و خدمات مراکز اداره ریزفیلیم و اسناد رقمی و اداره حفاظت از منابع دیداری و شنیداری پرداخت و کارکرد ابزارهایی چون آرشیو رایتر و ریزفیلیم‌ها و مزایای رقمی شدن مواد آرشیوی و همچنین مشکلات فناوری‌های قدیمی را بیان و راهکارهایی برای حل مشکلات پیشنهاد کرد.

در نشست هشتم نیز، سه مقاله ارائه گردید. «مدیریت دانش و خدمات مرجع در مراکز آرشیوی»، عنوان مقاله دکتر عبدالحسین فرج‌پهلوی^{۲۹} و مرجان خجسته‌فر و معصومه دالوند^{۳۰} بود. سخنران با طرح این پرسش که آیا در دنیای سازمان‌های تولید دانش، آرشیوها توان دیده شدن به عنوان تولیدکننده دانش را دارند، به بررسی موضوع مشارکت آرشیوها در تولید دانش پرداخت و افزود: این مسئله، زمانی ممکن خواهد بود که به بازتعریف نقش آرشیودارها در ارائه خدمات به کاربران از جمله خدمات مرجع بپردازد. وی، سپس برای نشان دادن چگونگی کاربرد مدیریت دانش در خدمات مرجع مراکز آرشیوی، ضمن تبیین و تعریف مدیریت دانش و عناصر ضروری آن در محیط آرشیوها، به بازتعریف خدمات مرجع از شکل ساده آن یعنی از فراهم‌آوری اطلاعات به پردازش دانش پرداخت و خدمات مرجع را از منظر منابع اصلی، کاربران و آرشیودار مرجع، مورد بررسی قرار داد.

«سیاست دسترسی به اسناد (با رویکرد به رویه‌های مورد استفاده در مراکز اسنادی-آرشیوی)»، موضوع سخنرانی غلامرضا عزیزی^{۳۱} بود که در آن، دسترس‌پذیر ساختن مجموعه‌های آرشیوها محور بحث قرار گرفت و روش‌ها، هدف‌ها و سیاست‌های اجرائی آرشیو در زمینه تدوین سیاست دسترسی به منابع و محدودیت‌های آرشیو در ارائه اسناد، با اشاره به روش‌ها و رویه‌های به کار رفته در برخی آرشیوهای خارجی و مراکز اسنادی داخل کشور،

مورد توجه قرار گرفت.

سخنرانی پایانی نخستین همایش ملی آرشیوی ایران، «بررسی و تحلیل مدل مرجع نظام اطلاعاتی آرشیوی باز» بود. این مقاله را - که میترا صمیعی^{۳۳} و دکتر فریبرز درودی^{۳۳} و علیرضا انتهای^{۳۴} نگاشته بودند - صمیعی ارائه کرد. نویسندگان، در این مقاله مدل مرجع نظام اطلاعاتی آرشیوی باز را - که به حیطة کاملی از نقش‌های حفاظت اطلاعات آرشیوی شامل گردآوری، ذخیره‌سازی آرشیوی، مدیریت داده، دسترس‌پذیری و اشاعه می‌پردازد - و همچنین مقوله انتقال اطلاعات رقمی (دیجیتالی) در رسانه‌ها و شکل‌های نوین، مورد بررسی قرار دادند.

این مراسم، با ارائه گزارش دکتر مرادی (دبیر علمی همایش)، دکتر خسروی (معاون اسناد ملی ایران) و آقای اشعری (رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران)، خاتمه یافت.

شایان گفتن است که در پایان هر نشست، زمانی به پرسش و پاسخ اختصاص داده می‌شد. به همین خاطر، به دلیل مباحث مطرح شده در یکی از نشست‌ها، یکی از اعضای هیئت رئیسه نشست، از محسن روستائی خواست تا دقایقی درخصوص جایگاه مورخان از دیدگاه آرشیوی، سخن بگوید.

◆ پی‌نوشت‌ها

۱- شورای جهانی آرشیو (ایکا)، به منظور گسترش اهدافش در مناطق جغرافیائی خاص، اقدام به تشکیل شعبه‌های منطقه‌ای کرده و هم اکنون دارای ۱۳ شعبه است. یکی از این شعبه‌ها یا به عبارتی دیگر شاخه‌ها، شعبه منطقه‌ای شورای جهانی آرشیو در جنوب و غرب آسیا، سواربیکا [South & West Asian Regional Branch of the International Council on Archives (SWARBICA)] است.

برای اطلاعات بیشتر، بنگرید به: عزیزی، غلامرضا (۱۳۸۸) (کوششگر) *شورای جهانی آرشیو شاخه جنوب و غرب آسیا (سواربیکا)* تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

۲- متأسفانه دو تن از اعضای هیئت علمی همایش، دکتر منصوره اتحادیه و دکتر محسن جعفری‌مذهب، از اوایل کار همکاری خود را با دبیرخانه همایش ادامه ندادند.

۳- عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان.

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی.

۵- مسئول بخش اطلاع‌رسانی کتابخانه مرکزی و مرکز اطلاع‌رسانی دانشگاه شاهد.

۶- کارشناس سفارش و پیگیری مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

۷- کارشناس برنامه‌ریزی و بررسی اسناد و مدارک، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

۸- عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تبریز و دانشجوی دکتری دانشگاه تهران.

۹- دانشجوی دکتری مدیریت اطلاعات و اسناد در دانشگاه آنکارا.

۱۰- دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهرا (س).

۱۱- دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز.

۱۲- دانشجویان دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

۱۳- دکتری مدیریت اطلاعات.

۱۴- دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد.

۱۵- کارشناس ارشد تاریخ و کارشناس اسناد و مدارک اداره اسناد و بایگانی راکد قوه قضائیه.

۱۶- دستیار علمی دانشگاه پیام نور مرکز خوی.

۱۷- دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهرا (س).

۱۸- دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز.

۱۹- عضو هیئت علمی و رئیس دانشگاه آزاد اسلامی واحد لاهیجان.

۲۰- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته اطلاع‌رسانی پزشکی.

- ۲۱- دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، عضو هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲۲- عضو هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲۳- دانشجوی دکتری تاریخ محلی دانشگاه اصفهان و کارشناس اسناد آستان قدس رضوی.
- ۲۴- معاون کتابخانه مرکزی دانشگاه شهید باهنر.
- ۲۵- رئیس کتابخانه مرکزی دانشگاه شهید باهنر کرمان و عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید باهنر.
- ۲۶- استاد گروه کتابداری و رئیس دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۲۷- دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی و کارشناس مسئول گروه سازماندهی منابع غیرکتابی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- ۲۸- دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهرا (س).
- ۲۹- دانشیار گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۳۰- دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۳۱- عضو هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ۳۲- دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی و عضو هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- ۳۳- دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- ۳۴- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

